

УДК 347.77

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.1.3>

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ

Бакуменко А.В.,

*аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Університету економіки та права «КРОК»*

ORCID: 0009-0005-1859-0859

e-mail: bakumenko.andrii@meta.ua

Бакуменко А.В. Особливості правового регулювання використання штучного інтелекту у світовій практиці.

У сучасному світі технологічний прогрес, зокрема у сфері штучного інтелекту, демонструє стрімкий розвиток, створюючи нові можливості й водночас породжуючи виклики для різноманітних сфер суспільного життя. У статті розглянуто правове регулювання використання технологій штучного інтелекту у правовій сфері. Визначено, що суб'єкти владних повноважень дедалі частіше звертаються за експертною підтримкою у цій сфері, проте законодавство залишається недостатньо розробленим. Досліджено, як штучний інтелект може оптимізувати процес прийняття юридичних рішень шляхом автоматизації та аналізу великих обсягів даних. Розкрито, що системи штучного інтелекту здатні підвищити ефективність судових процедур, зменшуючи витрати часу та ресурсів. Вказано на помилковість сприйняття штучного інтелекту як цифрового аналога людської свідомості, підкреслено необхідність юридичної відповідальності розробників алгоритмів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про внесок провідних науковців у цю тематику, зокрема Данієля Катза та Кріс Ріді, які досліджують вплив штучного інтелекту на судову систему. Окреслено основні ризики, пов'язані з використанням алгоритмів, зокрема можливість упередженості та загрозу недискримінації. Розглянуто міжнародні приклади впровадження штучного інтелекту в правову практику, зокрема в Китаї, Сполучених Штатів Америки та Великій Британії, що демонструють позитивні результати.

Визначено, що інтеграція штучного інтелекту в юридичну сферу повинна базуватися на етичних принципах, забезпечуючи права людини та контроль фахівців. Наголошено на необхідності розробки нормативної бази для регулювання використання штучного інтелекту, що включає відповідальність за негативні наслідки. Стаття підкреслює важливість забезпечення верховенства права, справедливості та недискримінації в контексті технологічних інновацій. Висловлено потребу у прийнятті законодавчих актів, що регулюють застосування штучного інтелекту у судовій і правоохоронній діяльності.

Ключові слова: інформаційна безпека, штучний інтелект, конфіденційність, інформаційні технології, судова практика, правове регулювання, законодавство, юридична відповідальність.

Bakumenko A.V. Peculiarities of legal regulation of the use of artificial intelligence in world practice.

In the modern world, technological progress, in particular in the field of artificial intelligence, demonstrates rapid development, creating new opportunities and at the same time generating challenges for various spheres of social life. The article examines the legal regulation of the use of artificial intelligence technologies in the legal sphere. It is determined that subjects of power increasingly seek expert support in this area, but the legislation remains insufficiently developed. It is investigated how artificial intelligence can optimize the process of making legal decisions by automating and analyzing large amounts of data. It is revealed that artificial intelligence systems are able to increase the efficiency of judicial procedures, reducing the cost of time and resources. The erroneous perception of artificial intelligence as a digital analogue of human consciousness is indicated, and the need for legal responsibility of algorithm developers is emphasized.

An analysis of recent research and publications demonstrates the contribution of leading scholars in this field, in particular Daniel Katz and Chris Reedy, who study the impact of artificial intelligence on the judicial system. The main risks associated with the use of algorithms are outlined, in particular the possibility of bias and the threat of non-discrimination. International examples of the implementation of artificial intelligence in legal practice are considered, in particular in China, the USA and the UK, which demonstrate positive results.

It is determined that the integration of artificial intelligence into the legal sphere should be based on ethical principles, ensuring human rights and professional control. The need to develop a regulatory framework for regulating the use of artificial intelligence, including liability for negative consequences, is emphasized. The article emphasizes the importance of ensuring the rule of law, justice and non-discrimination in the context of technological innovations. The need for the adoption of legislative acts regulating the use of artificial intelligence in judicial and law enforcement activities is expressed.

Key words: information security, artificial intelligence, confidentiality, information technology, case law, legal regulation, legislation, legal liability.

Постановка проблеми. Суб'єкти владних повноважень дедалі частіше звертаються до експертів у сфері впровадження технологій штучного інтелекту. Однак правове регулювання використання штучного інтелекту залишається недостатньо розробленим у законодавствах більшості зарубіжних держав, які лише формують підходи до вирішення цієї проблеми. У зв'язку з цим, дослідження правового регулювання таких технологій має значущість як у теоретичному, так і в практичному аспектах, слугуючи базою для створення перспективного законодавства у відповідній сфері суспільних відносин.

Метою статті є дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання алгоритмів штучного інтелекту в судовій системі, аналіз їх впливу на процес ухвалення рішень, а також виявлення етичних та правових викликів, які виникають при інтеграції цих технологій у практику.

Стан опрацювання проблематики. Серед провідних науковців, які здійснили вагомий внесок у дослідження впливу інтелекту на правову сферу, виділяються наступні фахівці: Даніель Катз – професор юриспруденції та дослідник технологій штучного інтелекту в судовій системі. Його дослідження охоплюють вплив машинного навчання та аналітики даних на судові процедури, а також розробку методологій оцінки ризиків, пов'язаних із застосуванням штучного інтелекту у сфері правосуддя. Кріс Ріді, професор інформатики та права, займається дослідженням впливу штучного інтелекту на судові рішення і правосуддя. Його основна увага зосереджена на розробці етичних і правових рамок для інтеграції штучного інтелекту в правову систему. Річард Сускінг – експерт у сфері технологій та їхнього впливу на юриспруденцію. Він спеціалізується на дослідженні цифрового правосуддя, ролі штучного інтелекту в судових процесах і трансформації ролі суддів у цифрову епоху.

Крім того, питання застосування штучного інтелекту у процесуальній діяльності, кримінальному праві та його правового регулювання досліджували й інші науковці. Зокрема: Г. Сартор і Л. Карл Брантінг у праці «Судові застосування штучного інтелекту»; Г. Галлеві в дослідженні «Коли роботи вбивають: штучний інтелект відповідно до кримінального законодавства»; К. Бреннан-Маркес і С. Хендерсон у роботі «Штучний інтелект та реверсивна роль»; Рональд Дж. Аллен у дослідженні «Штучний інтелект та доказовий процес: виклики формалізму та обчислення»; а також багато інших.

Виклад основного матеріалу. У європейському законодавстві штучний інтелект визначається як кіберфізична (небіологічна) автономна система, що потребує фізичної (енергетичної) підтримки. Ця система здатна взаємодіяти зі своїм середовищем, аналізувати отримані дані, навчатися на основі здобутого досвіду та адаптувати свою поведінку відповідно до змін у середовищі [2, с. 175].

Розвиток цифрових технологій продовжується стрімкими темпами, і штучний інтелект знаходить застосування в різних аспектах суспільного життя, зокрема у юридичній сфері. Наприклад, у Китаї вже впроваджено суддів на основі технологій штучного інтелекту, створено кіберсуди, а вироки передаються через спеціальні чат-програми. Китайські правознавці відзначають швидкість розгляду справ як одну з головних переваг такого підходу, наголошуючи, що затримка у прийнятті рішень може бути прирівняна до відмови у доступі до правосуддя [1].

У США технології штучного інтелекту застосовуються для оцінки ризиків під час визначення запобіжного заходу. Зокрема, алгоритм, розроблений Stanford Computational Policy Lab, надає

суддям аналітичну інформацію для прийняття обґрунтованих рішень. Франція приділяє особливу увагу попередженню зловживань при використанні штучного інтелекту у правовій системі. Наприклад, аналіз моделей поведінки суддів, що дозволяє прогнозувати ймовірні рішення у справах, підпадає під кримінальну відповідальність, щоб уникнути потенційних порушень принципів об'єктивності правосуддя [2, с. 176].

Штучний інтелект є інструментом, ефективність якого значною мірою залежить від якості програмного забезпечення, а також від цілей його застосування. Однак остаточне рішення має залишатися за людиною-фахівцем, яка використовує дані, надані алгоритмами, як допоміжний інструмент. Вимоги до таких алгоритмів уже сформульовані. У 2018 році Європейська комісія з ефективності правосуддя Ради Європи ухвалила *European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and Their Environment* [7]. У цьому документі закріплено ключові принципи, які регулюють застосування штучного інтелекту: дотримання основних прав людини, принцип недискримінації, забезпечення якості та безпеки обробки даних і судових рішень у захищеному технологічному середовищі, принцип «під контролем користувача» (*under user control*), прозорість, неупередженість і справедливість. Таким чином, інтеграція штучного інтелекту в юридичну сферу має базуватися на етичних стандартах, забезпеченні прав людини та необхідності збереження контролю за процесом з боку фахівців.

У липні 2022 року Китай уперше оприлюднив проєкт нормативних правил для регулювання генеративних сервісів штучного інтелекту, що стало однією з перших спроб комплексного врегулювання цієї сфери на національному рівні. Правила, що набули чинності 15 серпня 2022 року, ґрунтуються на положеннях чинного законодавства про кібербезпеку, захист персональних даних і безпеку даних. Згідно з цими правилами усі провайдери сервісів штучного інтелекту, які пропонують послуги з генерації текстів, зображень, аудіо або відео, зобов'язані проходити оцінку безпеки та отримувати адміністративні дозволи відповідно до вимог законодавства. Також зазначені сервіси повинні дотримуватися соціалістичних цінностей, забезпечувати користувачу захист прав, запобігати можливим зловживанням і формуванню залежності від штучного інтелекту [3].

Незважаючи на те, що використання таких технологій може підвищити швидкість і точність виконання різного роду правових завдань, він не може замінити судження, мораль або взаємодію з судом, адвокатом або іншими учасниками процесу. Комп'ютерна програма не здатна замінити людський підхід до прийняття рішень або людяність, коли йдеться про використання розсудливості та врахування надзвичайних обставин, які вимагають нестандартного підходу. Разом з тим, слід зважати на ризики та виклики, пов'язані з інтеграцією штучного інтелекту в право: це питання конфіденційності та безпеки даних. Крім того, існує дуже багато юридичних рішень, які носять спірних правовий характер, мають юридичні невизначеності, і, на жаль, містять елементи недотримання норм права і Конституції, а також етичні дилеми, такі як залежність від алгоритмічних рекомендацій у вирішенні справ, що може призвести до «автоматизації» та «технічної помилки» правосуддя та зменшення людського контролю. Практичне застосування алгоритмів, програм та асистентів, «Westlaw» є основною онлайн-службою правових досліджень у США та Великобританії; «CARA» виводить або підсумовує додаткові релевантні випадки для цитування для юридичних висновків; «Casetext» і «Fastcase» забезпечують мережу зв'язків між справами; «ROSS» приймає юридичні запитання та виводити відповіді, цитати, пропонувати літературу, а також може складати юридичні меморандуми [5].

Серед лідерів у впровадженні штучного інтелекту в правоохоронну діяльність виділяються США, де ці технології активно застосовуються для розгляду справ, пов'язаних із адміністративними правопорушеннями та злочинами, а також для ухвалення процесуальних рішень [6]. Для навчання системи HART використовувалася база даних Верховного суду США, що містить інформацію з 1791 року. На основі цих даних алгоритм штучного інтелекту розробив модель, здатну прогнозувати судові рішення, враховуючи 16 параметрів, таких як галузь права, час, специфіка конкретного судді тощо. Унаслідок цього штучний інтелект демонструє високу ефективність у прогнозуванні результатів розгляду адміністративних справ у судах і правоохоронних органах.

Не менш активно штучний інтелект інтегрується у роботу поліції Великої Британії. Технологія базується на аналізі поліцейського архіву, який містить рішення, прийняті правоохоронцями у схожих справах за певний період. На основі цього аналізу система оцінює ризики, враховує різноманітні фактори і встановлює зв'язок із подібними правопорушеннями. Це сприяє прийняттю об'єктивних процесуальних рішень, а також оцінці доказів як з боку поліції, так і суду. Крім того,

британська поліція здійснює регулярний аудит функціонування штучного інтелекту для забезпечення надійності та точності його висновків [8].

Однак першість у використанні штучного інтелекту в судовій системі належить Китаю, де функціонує онлайн-суд, інтегрований у мобільний додаток WeChat. У цій моделі розгляд адміністративних справ здійснюється дистанційно через відео-чати, а роль судді виконує аватар, керований штучним інтелектом. Основними завданнями таких систем є ведення баз даних судових справ, реєстрація справ про адміністративні правопорушення, запис і розшифровка судових засідань, а також обслуговування віртуальних судів. Китайські системи штучного інтелекту постійно вдосконалюються, що дозволяє їм ефективно обробляти та аналізувати великі обсяги даних, автоматизуючи процес прийняття рішень [3].

Штучний інтелект дедалі більше інтегрується в роботу судових та правоохоронних органів, демонструючи значний потенціал для підвищення ефективності їхньої діяльності. Технології штучного інтелекту здатні не лише аналізувати ухвалені суддями рішення та законодавчі бази, а й навчатися на цих даних, пропонуючи рекомендації для вирішення аналогічних справ. Завдяки таким можливостям штучний інтелект «зчитує» матеріали справ про правопорушення, виділяє з них ключову інформацію та автоматично формулює судження, ґрунтуючись на критеріях, що застосовувалися у схожих справах. Такі функції дозволяють суттєво зменшити час на аналіз великих обсягів інформації, одночасно забезпечуючи точність і послідовність рішень.

У період із 2018 по 2022 рік у судах великих міст Китаю з використанням штучного інтелекту було розглянуто близько 119 тисяч адміністративних справ, із яких ухвалено рішення у 88 тисячах. Це свідчить про вражаючу ефективність технологій штучного інтелекту у прискоренні судових процесів та зниженні навантаження на суддів. Окрім того, впровадження штучного інтелекту в судову систему Китаю демонструє його здатність забезпечувати високу точність і справедливість рішень, адже система враховує широкий спектр даних та факторів, що впливають на розгляд справ [3].

Не менш показовим є досвід Аргентини, де система штучного інтелекту «Prometea» використовується у судах та поліції для провадження у справах про правопорушення. Ця технологія дозволяє за лічені секунди формувати і оформлювати судові рішення для певних категорій справ. Наприклад, процес, який раніше потребував кількох годин або навіть днів, тепер може бути завершений лише за 10 секунд. Це свідчить про значний потенціал штучного інтелекту у підвищенні економічної ефективності та оптимізації процесуальних рішень [4].

У Європейському Союзі використання штучного інтелекту у судовій системі поки що залишається переважно ініціативою приватного сектору, однак це не применшує його перспектив. ЄС активно працює над розробкою нормативно-правової бази для регулювання таких технологій. Починаючи з 2021 року, в межах ЄС розробляється Artificial Intelligence Act – перший у світі закон, присвячений використанню штучного інтелекту. У цьому контексті важливо зазначити, що стаття 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод гарантує право на розгляд справ незалежним і безстороннім судом. Однак вона не містить жодної прямої заборони на використання штучного інтелекту у прийнятті рішень, а отже, не виключає можливості його залучення як інструменту для підвищення ефективності судового процесу [8].

Питання юридичної відповідальності за використання штучного інтелекту у юридичних процесах залишається однією з найбільших проблем. На разі нормативно-правове регулювання цієї сфери є недостатнім. У зв'язку з цим на рівні Ради Європи планується створення спеціального механізму для обговорення і врегулювання цього питання. Спеціальний комітет зі штучного інтелекту має на меті розробити механізми відповідальності для тих суб'єктів, які використовують його у своїй діяльності. Адже у випадку виникнення негативних наслідків, спричинених недосконалістю алгоритмів або помилковими рекомендаціями штучного інтелекту, повинні бути чітко визначені відповідальні сторони.

Хоча впровадження штучного інтелекту викликає чимало дискусій, важко заперечувати його потенціал для підвищення ефективності роботи судових і правоохоронних органів. Наприклад, автоматична фіксація порушень за допомогою штучного інтелекту вже активно використовується у багатьох країнах, знижуючи навантаження на співробітників поліції. Водночас, важливо забезпечити дотримання фундаментальних принципів, таких як верховенство права, недискримінація, неупередженість, справедливість і інформаційна безпека.

Таким чином, часткове залучення штучного інтелекту у правозастосовну практику може мати значні переваги, якщо воно буде відповідно врегульоване. На разі постає нагальна потреба у прийнятті законодавчих та підзаконних актів, які не лише регулюватимуть використання штучного

інтелекту у судовій і правоохоронній діяльності, а й встановлюватимуть чіткі рамки відповідальності для усіх суб'єктів, залучених до цього процесу.

Висновки. Багато країн лише починають формувати підходи до питання регулювання використання штучного інтелекту, тому необхідний системний аналіз і розробка чітких норм для забезпечення балансу між інноваціями та правами людини. Технології штучного інтелекту здатні значно оптимізувати процес прийняття юридичних рішень, оскільки автоматизація, що передбачає швидкий аналіз великих обсягів даних, дозволяє юристам і суддям приймати більш обґрунтовані рішення, зменшуючи витрати часу та ресурсів. Це підвищує ефективність судових процедур і знижує навантаження на судову систему.

Водночас, важливо враховувати етичні аспекти застосування штучного інтелекту, адже ризики, пов'язані з упередженістю алгоритмів, можуть негативно вплинути на права окремих груп населення. Забезпечення прозорості алгоритмічних рішень є необхідним для уникнення дискримінації та забезпечення справедливості судових розглядів. Аналіз міжнародного досвіду впровадження штучного інтелекту в правову практику на прикладах Китаю, США та Великої Британії демонструє як позитивні, так і негативні наслідки інтеграції технологій у правосуддя, що підкреслює важливість урахування національних особливостей.

Варто наголосити на нагальній потребі розробки законодавчої бази для регулювання використання штучного інтелекту у правовій сфері. Визначення відповідальності за результати діяльності алгоритмів, що можуть призвести до негативних наслідків, є важливим кроком. Розробка чітких норм дозволить уникнути правових невизначеностей і зменшити ризики. Незважаючи на потенціал штучного інтелекту, остаточне рішення має залишатися за людиною. Використання технологій як допоміжного інструменту для юристів, а не як заміни людського судження, є важливим для забезпечення моральності та гуманності у правосудді.

Подальший розвиток технологій штучного інтелекту в правовій сфері відкриває нові можливості для вдосконалення системи правосуддя. Для реалізації цих можливостей необхідно дотримуватися етичних стандартів, забезпечувати контроль фахівців і регулювати використання технологій відповідно до принципів верховенства права. Підкреслюємо важливість належного правового регулювання та етичних стандартів при впровадженні штучного інтелекту в юридичну практику, що дозволить забезпечити ефективність і справедливість судових процедур, а також захистити права людини в умовах технологічних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Застосуванням штучного інтелекту в судочинстві URL: https://protocol.ua/ua/zastosuvannyam_shtuchnogo_intelektu_v_sudochinstvi_v_ksu_okreslili_vikliki_ta_problemi/ (дата звернення: 28.12.2024).
2. Кузьменко В., Чорна В.Г., Островський С. Правове регулювання запровадження та використання штучного інтелекту. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 173–177.
3. Які завдання виконує ІІІ у китайських судах. URL: <https://processer.media/ua/rozumni-sudiu-kitai-yak-voni-pracujutta-chomu-suddi-majut-raditis-zi-shtuchnimintelektom/> (дата звернення: 28.12.2024).
4. В Аргентині розроблено додаток, який самостійно приймає і формує юридичні рішення. LegalHub. URL: <https://legalhub.online/legaltech/v-argentyni-rozrobleno-dodatok-yakuj-prujmae> (дата звернення: 28.12.2024).
5. European Parliament resolution with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL))' (European Parliament, 16 February 2017). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_EN.html#title1 (дата звернення: 28.12.2024).
6. G Sartor, K Branting, *Judicial Applications of Artificial Intelligence* (Springer Science+Business Media B.V. 1998). URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-015-9010-5_1 (дата звернення: 28.12.2024).
7. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment' (Council of Europe, 3-4 December 2018). URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c> (дата звернення: 28.12.2024).
8. Шемшученко В. Штучний інтелект у правосудді. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia> (дата звернення: 28.12.2024).